

Maria Podraza-Kwiatkowska **(19 I 1926–5 IV 2016)**

Maria Podraza, córka Franciszka, zawodowego wojskowego, i Apolonii z Krajewskich, młodsza siostra Antoniego (1920–2008), historyka, działacza ruchu ludowego, profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego, urodziła się 19 stycznia 1926 r. w Kołomyi. Lata dzieciństwa spędziła w Żółkwi. Po wybuchu wojny w 1939 r. zamieszkała we Lwowie; tam też uczestniczyła w tajnych zajęciach polskiej szkoły średniej, zakończonych egzaminem dojrzałości. Niedługo po zakończeniu działań wojennych w ramach akcji repatriacyjnej przeniosła się do Krakowa. Od października 1945 r. studiowała na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego filologię polską i historię sztuki; rozprawę magisterską o poezji Leopolda Staffa, napisaną pod kierunkiem prof. Stanisława Pigoń, obroniła w roku 1951. W trakcie studiów, w roku 1949, została żoną Jerzego Kwiatkowskiego (1927–1986), krytyka i historyka literatury, profesora Instytutu Badań Literackich PAN.

W latach 1948–1974 pracowała w Instytucie Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk. Rozpoczęła (jako studentka) od prac zleconych, wykonywanych dla krakowskiej Pracowni Bibliograficznej IBL; po ukończeniu studiów otrzymała w tej właśnie Pracowni pełne zatrudnienie, a od roku 1953 była jej kierownikiem. W roku 1962 przeniosła się do Pracowni Historii Literatury Okresu Młodej Polski IBL; w latach 1970–1974 kierowała jej pracami.

Stopień doktora nauk humanistycznych uzyskała w roku 1964 na Uniwersytecie Jagiellońskim (podstawą przewodu była monografia *Wacław Rolicz Lieder*, funkcję promotora pełnił prof. Kazimierz Wyka); stopień doktora habilitowanego – w roku 1970 w IBL PAN (rozprawą

habilitacyjną była książka *Młodopolskie harmonie i dysonanse*, opublikowana rok wcześniej).

W roku 1974 powróciła na macierzystą uczelnię, zostając docentem w Instytucie Filologii Polskiej UJ. W roku 1982 otrzymała tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego, a w 1987 – profesora zwyczajnego. W latach 1981–1996 kierowała Katedrą Historii Literatury XIX wieku. Zajęcia z kolejnymi rocznikami studentów i doktorantów prowadziła do roku 2003. W latach późniejszych nadal uczestniczyła w spotkaniach katedry i konferencjach naukowych. 26 stycznia 2016 roku, z okazji 90. rocznicy urodzin, Pani Profesor spotkała się w Collegium Maius z władzami UJ, przyjaciółmi, współpracownikami i uczniami; tego dnia była po raz ostatni w murach Uniwersytetu.

Instytut Filologii Polskiej UJ (dzisiejszy Wydział Polonistyki) i Pracownia Historii Literatury Okresu Młodej Polski IBL PAN to dwie instytucje, z którymi Maria Podraza-Kwiatkowska była najmocniej związana i które najpierw ją kształtowały, a następnie były przez nią współtworzone. To dwa środowiska, wewnątrz których budowała swój dorobek i realizowała naukowe plany.

Od dawna wiadomo, iż zasadniczym celem prof. Podrazy-Kwiatkowskiej było przeczytanie od nowa literatury okresu Młodej Polski i odnowienie jej istniejącego dotychczas obrazu. Ten cel realizowała z niezwykłą konsekwencją w swych kolejnych książkach.

Pierwsza z tych książek, wydana w roku 1966, była przygotowana do druku wersją rozprawy doktorskiej. Jej przedmiotem uczyniła Maria Podraza-Kwiatkowska biografię i twórczość tyleż zapomnianego, ile intrygującego poety – Wacława Rolicza Liedera. Wymagania stawiane przez poetykę monografii pozwoliły ujawnić wyjątkowy talent interpretacyjny autorki, pokazały, z jaką swobodą posługuje się ona drobnymi faktami, historycznoliterackimi zbliżeniami. Z drugiej strony – złożoność poezji Liedera, charakterystyczne dla jego twórczej strategii połączenie tradycjonalizmu z (rzadko wówczas spotykanym) nowatorstwem pozwoliły Podrazie-Kwiatkowskiej postawić pytania ogólne, dotyczące źródeł i powinowactw młodopolskiej estetyki.

Przejsie od efektownej analizy konkretnego do perspektywy uogólniającej, pozwalającej spojrzeć na młodopolską literaturę jako całość, jeszcze wyraźniejsze jest w książce drugiej, habilitacyjnej, opatrzonej tytułem *Młodopolskie harmonie i dysonanse*. Znajdują się w niej, z jednej strony, odkryte portrety twórców takich jak Antoni Lange, Zenon Przesmycki, Maria Komorowska i Bolesław Leśmian, a z drugiej – przekrojowe studia, zajmujące się kwestiami tak w Młodej Polsce ważnymi (i wytyczającymi kierunki dalszych badań), jak rola artysty w kulturze przełomu wieków,

ówczesna symbolika kreacji artystycznej, kwestia mizoginizmu (i jej związek z ruchem emancypacji kobiet), problem polskiej wersji symbolizmu...

Dwie pierwsze książki prof. Kwiatkowskiej, zwłaszcza czytane z dzisiejszej perspektywy, sprawiają wrażenie uprzątanania badawczego pola, otwierania nowych perspektyw, zapowiedzi nowej syntezy. Spełnieniem tych zapowiedzi stała się monografia *Symbolizm i symbolika w poezji Młodej Polski* (po raz pierwszy wydana w roku 1975, potem dwukrotnie wznawiana). Przyniosła ona znakomicie udokumentowaną analizę wpływu estetyki i poetyki zachodnioeuropejskiego symbolizmu (albo dokładniej: różnych odmian i wariantów symbolizmu) na świadomość i praktykę poetycką Młodej Polski. Z kolei, ta analiza pozwoliła na nowo uporządkować relacje pomiędzy prądami i kierunkami młodopolskiej poezji. Można to powiedzieć jeszcze dobitniej: monografia Podraza-Kwiatkowskiej istotnie wpłynęła na sposób myślenia o całej Młodej Polsce, na rozróżnianie tego, co w tamtej epoce ważne i nieważne. I dlatego jest to jedna z najważniejszych książek o Młodej Polsce.

Zarysowany w *Symbolizmie i symbolice* obraz epoki podtrzymuje i nasyca nowymi szczegółami wydana w 1985 r. książka *Somnambulicy – dekadenci – herosi*. Najważniejszym jej fragmentem jest obszerna rozprawa *Pustka – otchłań – pełnia. Ze studiów nad młodopolską symboliką inercji i odrodzenia* – precyzyjnie i błyskotliwie odsłaniająca wewnętrzne przemiany młodopolskiej wyobraźni. Równie istotne poznawczo są studia o „młodopolskich konstrukcjach sobowótowych”, o „nurcie heroicznym w literaturze Młodej Polski”, o „młodopolskiej konwencji onirycznej”. Ważne są także rozważania o inspiracjach japońskich w literaturze epoki i o polskiej recepcji d’Annunzia. A także – świetne eseje o Przybyszewskim i Micińskim... Zgodnie ze wspomnianą poprzednio strategią badawczą każdy z przywołanych tekstów rozpoczyna się od szczegółowych obserwacji – i każdy zmierza w stronę odsłonięcia jednego z kluczowych problemów epoki.

Wizję modernizmu, wpisaną w wymienione poprzednio książki, scala i bezpośrednio prezentuje *Literatura Młodej Polski* (po raz pierwszy wydana w 1992 r., potem kilkakrotnie wznawiana). Książka ta, mająca zalety wybitnego podręcznika, niezwykle pomocnego w uniwersyteckim nauczaniu, jest zarazem całkowicie oryginalną, autorską syntezą wiedzy o badanej przez uczoną epoce. Powtarza w niej prof. Podraza-Kwiatkowska swe zasadnicze, wspomniane powyżej, myśli – wzbogacając je widzeniem młodopolskiej prozy i dramatu tamtej epoki.

W latach bezpośrednio poprzedzających wydanie *Literatury Młodej Polski*, a także w latach następnych, nie przestała Maria Podraza-Kwiatkowska ogłaszać ważnych, wzbogacających wiedzę o modernizmie

rozpraw, studiów i esejów. Znalazły się wśród nich doniosłe, przekrojowe rozważania o wpisanej w młodopolską literaturę „sytuacji uwięzienia i zdobywania wolności”, odkrywcze analizy młodopolskiego doświadczenia transcendencji i ówczesnej „wyobraźni katastroficznej”, inspirujące uwagi o młodopolskim „kompleksie Parsifala” (związany ze zjawiającym się w tamtej epoce ideałem czystości) i o twórczości kobiecej tamtych czasów, a także interpretacyjne eseje o Wyspiańskim i Leśmianie... Z tych właśnie tekstów ułożyła prof. Kwiatkowska kolejną wybitną książkę; nosi ona tytuł *Wolność i transcendencja*; ukazała się w roku 2001, na powitanie nowego stulecia.

Zakończenie codziennej pracy ze studentami i doktorantami nie zahamowało naukowej aktywności Marii Podrazy-Kwiatkowskiej. Jej studia i eseje z pierwszej dekady nowego wieku ukazały się w roku 2011 pod tytułem *Labirynty – kładki – drogowskazy*. W posłowie napisała autorka, iż jest to książka bardziej osobista od poprzednich. Można byłoby dodać: jest to także książka, w której postawa mądrościowa wyraźniej niż poprzednio wplata się w tok historycznoliterackiej narracji. Trudno bowiem nie wspomnieć o mądrości, gdy czyta się esej *Przeciw okrucieństwu*, albo rozważania o literackim doświadczeniu nocy, albo uwagi o kulturowych kontekstach „szklanych domów” Żeromskiego...

Dodajmy, iż projekt odnowienia obrazu Młodej Polski wpisany jest nie tylko w autorskie książki Marii Podrazy-Kwiatkowskiej, ale także w jej przedsięwzięcia redaktorskie i edytorskie. W tej perspektywie patrząc, wymienić trzeba trzykrotnie wydaną antologię *Programy i dyskusje literackie okresu Młodej Polski* oraz skierowaną do czytelnika niemieckojęzycznego antologię *Jahrundertwende. Literatur des Junges Polen*. A także trzy obszernie księgi zbiorowe: *Młodopolski świat wyobraźni* (z roku 1977), *Studia o Tadeuszu Micińskim* (z roku 1979) i *Stulecie Młodej Polski* (z roku 1994). I jeszcze: serię wydawniczą Biblioteka Poezji Młodej Polski (początkowo redagowaną wspólnie z Jerzym Kwiatkowskim). Znają te książki wszyscy zajmujący się Młodą Polską.

Poza pracą uniwersytecką i dorobkiem naukowym Maria Podrazy-Kwiatkowska spełniała się w innych jeszcze formach aktywności. Od roku 1959 była członkiem Komisji Historycznoliterackiej Oddziału PAN w Krakowie; od 1981 do 1995 – członkiem Komisji Nauk o Literaturze PAN. Od roku 1982 należała do Kolegium Redakcyjnego „Ruchu Literackiego”; od 1993 działała w Polskim Towarzystwie Komparatystycznym. W roku 1986 przyjęto ją do (wówczas podziemnego, zalegalizowanego po przełomie roku 1989) Stowarzyszenia Pisarzy Polskich. Od roku 1993 była członkiem korespondentem, od 1999 – członkiem czynnym Polskiej Akademii Umiejętności.

Była odznaczona Złotym Krzyżem Zasługi (1982), Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1984), Medalem Komisji Edukacji Narodowej (1995), Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski (1996). W roku 2001 uhonorowano ją Nagrodą Stołecznego Królewskiego Miasta Krakowa; w roku 2007 minister kultury przyznał jej medal „Zasłużony Kulturze – Gloria Artis”. Macierzysty Uniwersytet obdarował ją w roku 2004 Laurem Jagiellońskim, a w 2014 uroczystie odnowił jej doktorat...

W pamięci swych uczniów pozostanie Mistrzynią.

Marian Stala